

הירקון 3 בני ברק, מגדלי LYFE בנין B טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

יפעת מידע תקשורת

26.58x4.34	1/8	עמוד 1	כלכליסט - כותרת	30/04/2025	93939449-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

עמ' 27 עד 46

חילוניות

חוסף כלכליסט

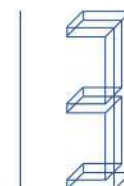
המרחב החילוני הולך ומצטמצם וביטחונם של חילונים באורח חייהם מתערער. חייבים להילחם עליו, לטובתנו ולטובת המדינה

כך נשמור על העצמאות שלנו

26.22x31.74	2/8	עמוד 27	כותרת - כלכלי סט	30/04/2025	93939451-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

נוסף כלכליסט

המדריך לחילוני החרד

חילוניותן היתה אומנות; ובנערים נטולי כיפה שמתהדרים בציציות; ובמסעדות שנועלות את שעריהן בשבת ביוזמתן ומוציאות מהתפריט אוכל טרף; ובוויכוחים שנחתמים ב"הכל בידי שמים" ו"שאלוהים יעזור". באמת שמישהו יעזור. אי אפשר להפריד את ההתרחשויות האלה מאסון 7 באוקטובר. הזוהר הציונית החילונית ספגה מכה קשה. האמון במדינה התערער, וזה מוביל רבים למצוא נחמה בחיקו של אלוהים שטוח. די מהר הנראות הדתית נהייתה שיקית וקיום מצוות מוחצן נהיה בון טון.

המתקפות האלה, מבחון ומבפנים, מצמצמות יותר ויותר את המרחב החילוני התרבותי, הקולינרי, המוזיקלי, הפיזי, הרוחני. הן עלולות לשכנע חילונים שהם טועים, או לערער את ביטחונם באורח חייהם. אין סיבה שזה יקרה.

האמונה החילונית העמוקה באחריות האדם למעשיו ובאחריותו לחברה שבקרבה הוא חי ולמדינה שבה הוא אורח היא הבסיס שעליו קמה מדינת ישראל. חילוניות היא אחריות שאסור להתנער ממנה ואסור לתת לגורמים חיצוניים לערער אותה. הזוהר החילונית צריכה להתאושש ולהתגבש מחדש, בלי למצמץ ובלי להתנצל, ולהישען על מחויבותה לדמוקרטיה ולליברליזם, ועל מגילת העצמאות והערכים היהודיים והאוניברסליים שבה, ועל הערכות ההרדית שהיא אנטיתזה לפירוד שהממשלה מנסה לכפות מבחון, ועל התרבות הפ' לורליסטית ועל השכלה ועל קבלת האחר.

השנתיים וחצי האחרונות, אולי 150 השנה האחרונות, לימדו אותנו שאין סיבה להתנצל או להתבייש בחילוניות. להפך.

החילוניות נמצאת תחת מתקפה שלא היתה כמותה. קודם כל מבחוץ, ביוזמת הממשלה הכי דתית והכי לאומנית והכי לא ליברלית שפעלה כאן. היא מחוקקת חוקים שמקדמים ישראל יהודית על חשבון חילוניות ודמוקרטיה, ושופכת הון עתק למשרדים דתיים ולשירותי דת, ומסבסדת מסגרות חינוך דתיות וחרדיות, ומוסיפה מיליארדי שקלים ל"זהות יהודית" – כסף נטול מטרה מוגדרת שמממן תוכניות העשרה של יהדות שמרנית, וסיוורים בעלי גוון דתי-לאומני, ועמותות מיליטנטיות בכסות נעימה שמנסות לפרק את הס' טטוס קוו ולשנות את המרחב החילוני. כל אלה מנוהלים בידי שרים ששמו לעצמם את ההרתה כיעוד, כמו אורית סטרוק או אבי מעוז, ובידי משת"פים חסרי עמוד שדרה ומוזיקים לא פחות כמו שר החינוך יואב קיש.

אבל מתקפה מסוכנת לא פחות על החילוניות מגיעה דווקא מבפנים. מתקפה אוטואימונית, שקשה להגדיר אותה וקשה עוד יותר לצאת נגדה. הבסיס שלה הוא התמסרות של חילונים, מרצונם, לאיזו מסורתיות אינסטנט. ויתור על עקרונות חילוניים בסיסיים בשם איזה קונצנזוס יהודי-לייט פשטני. זה מתבטא באימוץ של סממנים דתיים חיצוניים, ובשימוש ב'רגון אמוני, וביישום של פרקטיקות דתיות פש'טניות, לא פעם בפרהסיה.

אנחנו פוגשים את זה בפופ האמוני שכובש את הרדיו ושיי ריו מעבירים את האחריות מהאינדיבידואל אל השם יתברך שאוהב אותו תמיד; ובדוכני הנחת התפילין בקרנות הרחוקות; ובהפרשות חלה המוניות שמארגנות נשים שעד לא מזמן

93939443-4	30/04/2025	כלכלי סט - כותרת	עמוד 32	3/8	48.15x37.81
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

המדריך לחילוני חרדי

חרדי פילוסופיה ושינוי

המרחב החילוני הולך ומצטמצם, גם בגלל מתקפה ממשלתית וגם בגלל התקפלות כנועה של עוד ועוד חילונים שביטחונם באורח חייהם מתערער. חייבים להילחם על אורח החיים הזה, לטובתנו ולטובת המדינה, ויש שלל דרכים לעשות זאת. כך נשמור על העצמאות שלנו

אבא תרחם

האמת, נשבר. נשבר מהלוואי שיהיה נס והחטופים ישובו, ונשבר מהפרשות חלה, ונשבר מהשם יתברך תמיד אוהב אותי ומטאטע תטהר לי את הלב, ונשבר מנערים חילונים שמתהדרים בציציות, ומהנחות תפילין פומביות בצומתי מדרכות, וממסעדות שגובות הון אבל ננעלות בשבת ביוזמתן ומוציאות מהתפריט אוכל טרף, וממקפירי חמץ מוארים שצצים לפתע ונחרדים מהלחמניה שלך, ומוויכוחים שנחתמים ב"הכל בידי שמים" ו"שאלוהים יעזור".

נשבר מהמסרות של חילונים לאיוז מסורתיות אינסטנט, נשבר מאימוץ של סממנים דתיים חיצוניים שאמורים לקרוץ למכנה משותף רדוד, נשבר מז'רגון אמוני שמנסה להפיח חיים באחרות שאברה, מט' קסיות בפרהסיה שמתיימרת להיות למען הכלל.

המרחב החילוני התרבותי, הקולינרי, המוזיקלי, הפיזי, הולך ומ'צטמצם – ומרצון. לא בכפייה ממשלתית, לא בתקנות עירוניות, לא באיזמים כלכליים. מה שאנחנו חווים כעת הוא התקפלות כנועה. הת'טלטלות יוזמה של חלקים ניכרים במיינסטרים החילוני, על חשבונם של חילונים כמוני, שמבקשים להמשיך להחזיק באורח החיים שלהם.

ותרו על צקצוקי השפתיים. כל אחד יכול להקפיד על איסור חמץ כאוות נפשו ולשיר איהו שיר שבא לו, ולחבוש כובע אופנתי ולהיגעל משרימפס. אני לא מסכים עם המוטיבציות של אלה – אישית אני משי'תדל לא לאכול במסעדות כשרות ואני לא קונה בפסח בסופר שלא מוכר חמץ – אבל אין לי יומרה לפסול דתיות או לזלזל בצורך באמונה או לקצור לייקים על העלבת טלית וציצית.

מה שמטריף הוא ש"השם יתברך תמיד אוהב אותי, ותמיד יהיה לי רק טוב" הוא הכחשה של המציאות. יחד עם הנחת תפילין או הפרשת חלה או פרקטיקות אינסטנט אחרות הן מבטאות, בעומק, התנערות מאחריות. הן מציעות פתרון נחמה מהיר, שמאפשר לאדם הפרטי, האינדיבידואל, לוותר על מאבק ברברים לא טובים שמתרחשים, או להימנע מפעולה למען דברים טובים שצריכים לקרות. אדם חילוני ששם לפתע את מכטחו באל מחליש את מחויבותו לפעול אקטיבית: למשל, למען שחרור החט"ר פים, לתיקון עוללות חברתיות, להקעה של גורמי שלטון שלא ממלאים את חובתם. במקום זה הוא בוחר לחבור לגורמי הכוח, לאנשים שבשם הדת פוגעים בחילונים כמוני ומחלישים את החברה כולה.

יותר מזה, הבחירה של אדם חילוני להתלות לפתע בכוחו של האל וההיאחזות בסממנים דתיים הן גם סוג של צביעות, כי הן גם מספ'קות מוגנפול-אינסטנט על האמת. מי שמיישם את הפרקטיקות האלה יודע מבהוויה הישראלית די באימוץ סממנים מוחצנים של יהדות כדי לקבל חותמת של "אמת" מוכתבת מלמעלה. בכל מובן. קשה להתנגד ל"אמת" הזו, גם בגלל הסנטימנט הדתי המורשש, וגם משום שאין טיעון רציונלי נגד בעורת השם. לא במקרה קו ישיר מחבר בין מסורתיות מתחזקת ללאומנות מתחזקת. שתי הן משתמשות באלוהים כנימוק קשיח לאימפריאליזם – בכיכר ריונגוף או בעזה.

כל אלה חותרים תחת האמונה החילונית העמוקה באחריות האדם למע'שיו ובאחריותו לחברה שבה הוא חי ובאחריותו למדינה שבה הוא אורח. הד'תיות המוחצנת, שלכאורה היא קונצנזוס או מכנה משותף רחב ובלתי מויק שלא ראוי להתנגד לו, משאירה – במודע, ואולי במכוון – אותי וחילונים דומים לי מחוץ לקבוצה. ה"ביחדנ'ס" הזה מקבל רק את מי שמצטרף אליו.

ישראל היתה מדינה יהודית ודמוקרטית. בשנתיים וחצי האחרונות הדמוקרטיות התפרקה. נשארו עם היהודיות. ר"ר תומר פרסיקו, חוקר במכון שלום הרטמן, טוען שזה לא התחיל ב'ישראל כבר משנות השבעים. "המודל של הצבר העברי, החלוק, שהוביל את המדינה בעשורים הראשונים, מתפרק", הוא אומר. "הזהות הזאת קור'טת כחלק מתהליכים שהם גם גלובליים וגם פנים-ישראליים, וזה מוביל ל'מסורת יוציה' או אפילו התבטלות בפני הרתיים, שלכאורה הם היהודים האמיתיים. זו תפיסה שבן גוריון, גולדה או דיין לא היו מעלים על דעתם, כי הם חשבו שיהודים חרדים הם יהודים פחות טובים מהם.

"הציונות היא למעשה סוג של זהות יהדות מודרנית, שהבטיחה ביטחון ליהודים – וספגה מכה קשה בי' באוקטובר. לכן כעת התהליכים מואצים. בפעם הקודמת זה קרה אחרי מלחמת יום כיפור, וראינו גל חזרה בתשובה. גם הפעם נראה, ואולי הפעם יהיו רבים שיבחרו לא לחזור לדתיות עמוקה אבל יעטו סממנים. כי כשהות יהודית אחת קורסת, אנשים מחפשים דרך אחרת לנסח את היהדות שלהם, והדרך הזמינה היא המסורת.

"כל זה נובע מחוסר ביטחון של חילונים ביהדותם, ולכן התשובה של החילונים צריכה להיות גיבוש מחזר של מה שעושה אותם יהודים. אירועי השנתיים האחרונות נתנו כמה בסיסים לזהות יהודית רצינית: מחויבות לדמוקרטיה וליברליזם, מחויבות למגילת העצמאות, לרבות הערכים היהודיים שבה. צריך לנסח את כל אלה. הרי ההשתמטות האג'ר צנטרית והאטומה של החרדים היא ויתור על ערך יהודי מרכזי של ערי'בות הדדית, והיא ויתור על אתוס ציוני בסיסי של הגנה על המולדת. אז חילונים רשאים לומר: אנחנו יהודים יותר טובים מכם. יש פה הודמנות".

זו לא הדמוגרפיה. מנתונים שעיבר ר"ר אריאל פינקלשטיין, מומחה המכון הישראלי לדמוקרטיה על נתוני דת ומדינה, עולה ששיעורם של אלה שמגדירים את עצמם חילונים או חסרי דת עומד מאז 2003 ועד 2023, באופן יציב מאוד, על 45% ל-48% מהאוכלוסייה היהודית. דווקא מספרם של "המסורתיים שאינם דתיים" ירד מכ' 25% לכ' 18%.

לכאורה גם 1.5 מיליון מבקרים בביג פאשן גלילות בחודש מרץ הם אינ'דיקציה לעוצמה חילונית ולחשיבות האמיתית שמייחסים ישראלים לשבת כשזו מתנגשת עם שופינג נוח. אבל למעשה זה הצד השני של אותו מטבע: היאחות באלמנטים הריקים, השטחיים, הקלים לביצוע, גם של החילוניות. חיים חילוניים אמיתיים דורשים יותר: הכרעות מוסריות, רציונליות, הזמנים, ערבות הדדית, השכלה. למען האמת, גם דתיות אמיתית דורשת את כל אלה. הפרשת חלה, כמו קניות בשבת, אינן יותר מקליפות ריקות, מהנות וקלות ליישום (מתחת לשתי הקליפות הללו, אנכי, יכולה לשכון בנחת שגאת חרדים, שכרגע היא המאחר הרחב ביותר של שתי הקבוצות). לפני 28 שנה לחש ראש ממשלה אחד לרב כדורי ש"השמאלנים שכחו מה זה להיות יהודים". זה לא היה נכון אז, ולא היום. אבל מה שקורה היום הוא ההחילונים קצת שוכחים מה זה להיות חילונים. הת'ערערות האמון במדינה מובילה רבים מהם לחיקו של אלוהים שטוח. הנראות הדתית נהייתה שיקית, קיום מצוות בפרהסיה נהיה בון טון.

לכן החילוניות מאותגרת מכפנים הרבה יותר מכפי שהיא מאותגרת מבחוקי, על ידי האבי מעוים והאורית סטרוקים המשיחיים עמוסי הכוח והכסף. זה מה שבאמת מפחיד ומאיים על קבוצה עצומה של אנשים כמוני, שמנסה לשמר מרחב חילוני חופשי אמיתי.

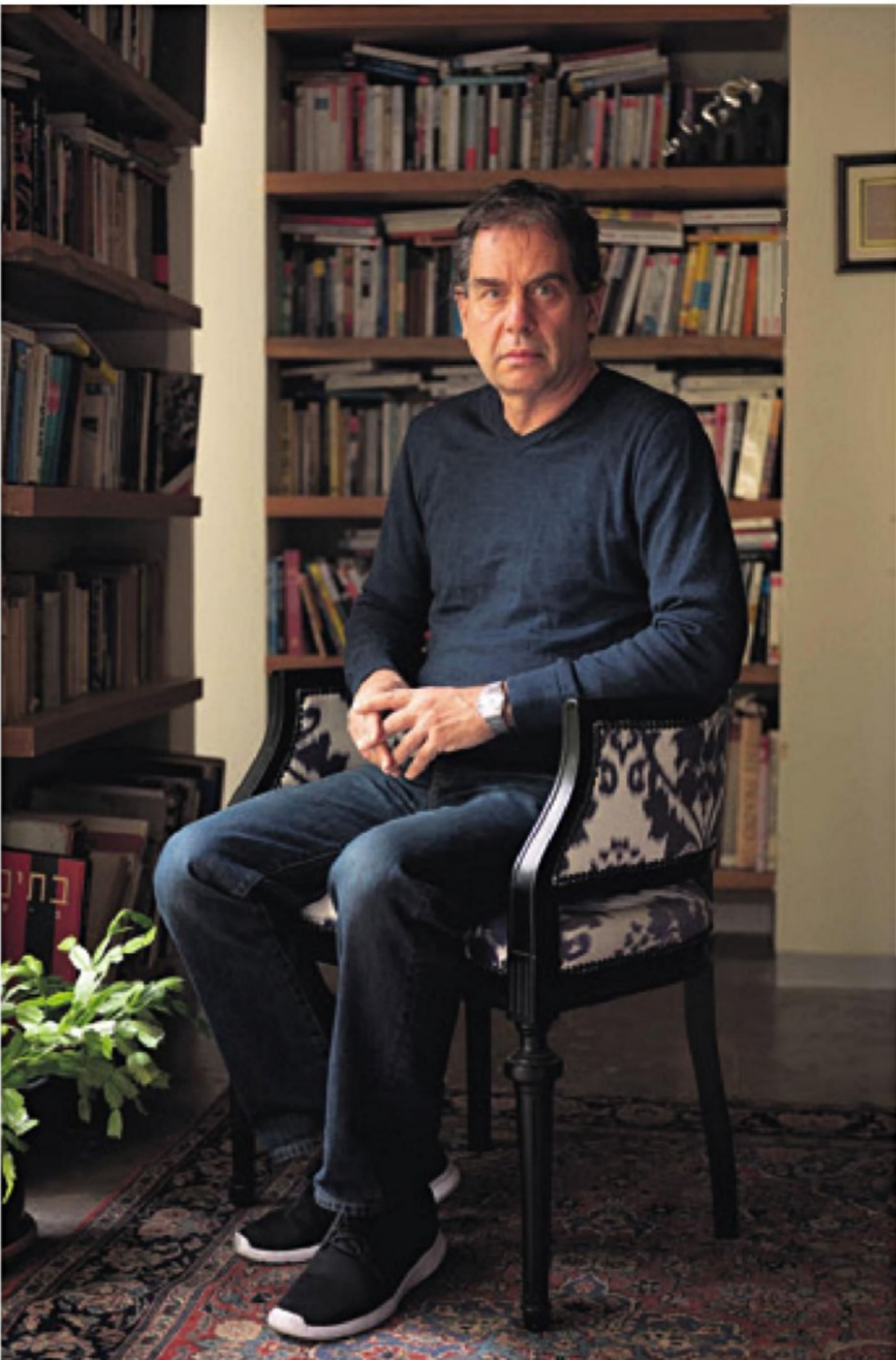
52.67x37.81	4/8	עמוד 34	כותרת - כלכלי 50	30/04/2025	93939444-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

פרומן, צריך פתרונות רדיקליים, כי את הפתרונות הלא-רדיקליים אנחנו מנסים כבר 77 שנה וזוהי לא הגענו

המגזר מול כל השאר

”החילונים צריכים להפסיק להתעסק ב’זהות יהודית’”

ד”ר רם פרומן, יו”ר הפורום החילוני, קורא לוותר על הממלכתיות ולהתחיל לפעול למען אוטונומיות למגזר

”יש שני הסמים מרכזיים שמונעים מהחילונים להתרומם”, אומר ד”ר רם פרומן, יו”ר הפורום החילוני. ”הראשון הוא האובססיה שלנו לקונספט של זהות יהודית. השני הוא הרבקות בעקרון הממלכתיות – גם כשהוא מומן לא משרת אותנו”. פרומן (56) למד היסטוריה ומשפטים, עשה דוקטורט שעסק בתלמוד, היה עורך דין ומנהל קרן הון סיכון. במקביל התחיל לצלול לשאלות המתח שבין היהדות לחיי לוגיות בישראל, ב־2011 ייסד את עמותת הפורום החילוני שנאבקה בהדרתה, ב־2019 פרסם את הספר ”הדרך החילונית” והשנה את הספרון ”לאן פני החילונים הישראליים?“, ברור לו שהחילונים צריכים לעולם החדש, ברור לו שהחילונים צריכים להוריד את הכפפות.

”החילונים הם מיעוט שאיבר את מקר מו בהנהגה, ובכל זאת ממשיכים להר” גיש מחויבות ממלכתית”, הוא מסביר. ”אנחנו לא מכירים בעובדה שהחילונים הם מגזר, עם אינטרסים מגזריים משלו שצריך לייצג בלי כושה. אחרים דורשים את זכויותיהם בקול רם, ואילו אנחנו ממישיכים לשמור על פאסון מתוך מחש” כה שאנחנו הרוב, שאנחנו אלה שצריכים להכיל ולכבד. הממלכתיות הזאת מסרסת אותנו. אנחנו לא מבינים שהיום, כדי לש” רוד, צריכים לרדת לשוחות, להילחם ולר” רוש את זכויות המגזר החילוני בדיוק כפי שמגזרים אחרים דורשים את זכויותיהם. לשלם את המחיר”.

אבל אנחנו יהודיים.
”החבירו הבסיסי בין יהודים תמיד היה על בסיס רתם, לא על בסיס אחר, אבל זה לא אומר”

נתחיל מרוביפקט – מה זה אומר לוותר על הממלכתיות?
”להבין שלא רק שלא נוכל להפוך את ישראל למדינה כדמונתו בעתיד הקרוב, אלא גם שאם לא נפעל לביצור צביון החיים שלנו – נאבד גם אותו. צריך לייצר לנו

”החילונים הם מיעוט ובכל זאת ממשיכים להרגיש מחויבות ממלכתית, לחשוב שאנחנו אלה שצריכים להכיל ולכבד. הממלכתיות הזאת מסרסת אותנו”

כיום לנו החילונים כבר יש בסיס אחר, יותר מ־150 שנה. ראשי התנועה הציונית היו חילונים שהתנערו מהגלותיות הרתית של הוריהם, מררו בה ויצרו משהו חדש. הטרגדיה היתה שהתנועה הציונית החילו” ולמה זה כל כך בעייתי? הרי לא מעט חילונים מתהברים ליהדות, מפרשים אותה אחרת מההרדנים והרתיים והיום עם זה בשלום, ואפילו עם משמעות שהחיבור הזה מעניק להם.

”אבל זה הופך את החילונים לשחקני משנה, כאלה שלא ברור מה התפקיד שלהם. תמיד הם חשופים לטענה שבלי הרכיב הדתי הסיפור שלהם הוא חסר וחלש. זה קורה מכיוון שלא התעקשנו להקים כאן תרבות עברית, ישראלית, חילונית, ובמקום זה אנחנו מחבקים את היהדות, את הגר” עין הדתי ההרסני. אנחנו כל הזמן נשא” רים בעמדה שמאפשרת לרת להיכנס מכל הדלתות”.

הדוגמה המובהקת היא כמונן מערכת החינוך: ”עמותות דתיות נכנסות כמעט לכל בתי הספר הממלכתיים. אנחנו נלח”

דון טופילד. ”כשם שאני לא אעבור כמושב דתי ואני לא דתייה אז תחשבו בי, אני מצפה שהם ייתנו לי לגור בצביון החיים שבחרתי ל”

הוא שואל את עצמו מה הצדקת קיומו באוסטרליה? למה הוא שם בכלל? למה בעצם הוא אוסטרלי? חלק מהאנגלוסקסים הגיעו לאוסטרליה כמורשעים שנשלחו למושבות עונשין. האם זה מחייב אותם להמשיך להיות עבריינים כדי להצדיק את קיומם שם?
”אותו הרבר לגבי היהדות: העובדה שה” גענו לכאן בגלל היהדות לא אומרת שא” נחנו מחויבים להמשיך להיאחו בה. היום הזהות היהודית נהפכה לנטל יותר מאשר לנכס – לא רק בתוכנו, אלא גם מול העולם שמכבינו. היהדות, כרת, בניה על התבר” לות ולעמים גם על שנתת הנוי, וזה הופך אותה לרת שאינה מתאימה למדינה מוד” רנית פתוחה”.

כשהוא מדבר על המשמעות של שינוי כזה במפגש עם העולם, פרומן מתייחס גם לסכ” בה המיידיית שלנו. ”אם היינו מפתחים והת” חילונית זה היה מקל על הסכסוך כבר לפני שנים. אני לא יודע אם זה היה פותר אותו, אבל זה ללא ספק היה מצמצם אותו דרמטית. במקום זה אנחנו רואים פנטזיות על כיבוש עזה. ורואים את השינוי במשך השנים: עד שנות השישים שבעים אנשים הרגישו הרבה יותר ישראלים מזוהרים, רואים את זה בטי” קסטים, בסקרים מהתקופה. ואז הגיע גל של תקציבים עצומים מצד ממשלות שניסו – והצליחו – לשנות את המגמה, ולהחזיר את הזהות היהודית למרכז”.

ההתנגדות של פרומן לרת מיושנת גם בחייו. ”אני לא חוגג את החיים היהודיים”, הוא אומר. ”יש לי הרבה בעייתיות איתם”. אתה לא חוגג את ליל החדר? עד כדי כך? הרי אפשר לתתיהם לוח בפולקלור, או באירוע שמאפשר לפגוש את בני המ” שפחה.

”אבל לפולקלור הזה יש משמעות גדו” לה. מה אנחנו חוגגים בתוכה, למשל? מל” הזה של קבוצת פנאטים דתיים, ותבוסה. במאבק ההוא הייתי מזדהה עם המתיוונים, עם התיאטרון, המוזיקה והפיסול היוונים, יותר מאשר עם מתתיהו ובניו”.

אז כל מה שקיים ביהדות הייבים לה” הריים? אי אפשר לקחת מתוכה דברים יפים, או לפרש בדרכים אחרות, ולשמור על קשר מטיים ליהדות?

”אני חושב שצריך פתרונות רדיקליים, כי את הפתרונות הלא-רדיקליים אנחנו מנסים כבר 77 שנה וזוהי לאן הגענו. צריך לבנות כאן תרבות עברית אמיתית. יצאנו נגד הדת כי הכנו שהדת היא המש” קולת שמעכבת אותנו אם אנחנו רוצים לבי” גות כאן עם נורמלי. וכבר יש לנו 150 שנה של תרבות עברית עשירה, שפה, שפת גוף, ויכונות קולטביים וכמונן תרבות גבוהה ומפוארת, מספרות עד מתיקה. בחו”ל אנחנו מזהים ישראלים מקולומטריום בגלל הת” רבות היהודיות שלנו. תסתכל על יהודים אמריקאים – הם הרבה יותר דומים לאמרי” קאים מלישראלים. ואם יש לנו כוח תרבות, אנחנו כבר לא באמת זקוקים ליהדות”.

ארי ביבסקר

מול הרשויות המקומיות

”מי שבא לגור בבית שלנו צריך להתחשב בצביון החיים שבו. אבל הדרישה להתחשבות היא תמיד חד-צדדית”

עפרי דון טופילד, רופאה מצור משה, מספרת למה המאבק נגד הקמת מקווה במושב הפך לעניין עקרוני שיכריע את אופי היישוב כולו

צילום: יובל נתן, ממזר ליקמן

”אני גרה כבר 22 שנה בצור משה, מושב חילוני” שחוקם במקור בידי התיישובת העוברת, חקלאים ואנשי עבודה. זה הצביון שלו”, אומרת ד”ר עפרי דון טופילד (57). רופאת משפחה וגייל מעבר ואם לארבעה. ”במושב יש גם קומץ משפחות דתיות, ואחת לכמה שנים מופעל להן שנקים כאן מקווה. עכשיו, זה לא שאין מק” לנסוע רחוק כדי לטבול. אבל במושב עצמו אין מספיק אוכלוסיה שתשתמש במקווה כדי להצדיק הקמה שלו, והחשש הוא שכוה מהלך ישנה את האופי של המקום. עשו הצבעה על זה לפני כמה שנים ר־90% מהתושבים התנגדו. ובכל זאת זה עולה בכל פעם מחדש. לכן התי” חושה היא שהלחץ להקים מקווה נועד כדי לעשות שריר ולהבהיר: ’הרת קודמת לכל, ויהיה פה מקווה על אפס ועל חמתכם, כי אנחנו מתחילים פה שינוי צביון’.

הקמה של מקווה תשנה את צביון המושב? ”זה לא הלחץ היחיד שמפעילים כאן הדתיים. גניד חג שבוועות. זה חג שממיר היה תגינה גרולה במושב, עם טרקטורים ועגלות מקושטות, כמו בכל המקומות שבהם החקלאות עוד קיימת. אבל בשנים האחרונות מופעל להך על כל המושב להזיז את החגיגות דוים החג לבוקר של ערב החג או ליום למחרת – למרות שאלה ימי עבר דה. הנימוק הוא שצריך להתחשב בדתיים, אפילו שעל יד אחת אפשר למנות את המשפחות הדתיות. ומה עם

להתחשב בי וברוב התושבים שרוצים לחגוג ביום שהם חתופש ולא ביום עבודה? ”זה ככה כבר כמה שנים. ’תתחשבו ותתחשבו’. 90% מהאוכלוסייה צריכים להתחשב בקומץ, אבל לא להפך. יש לפחות שתי משפחות בצור משה, שבהן אחר מבני הזוג לא יהודי. אולי אני אכריח את המושב לשים בתג המולד עץ אשוח במרכז הרשא הגרול כדי להתחשב בהן? למה גרדש להתחשב רק באוכלוסייה מסוימת? ואם מישהו אומר ’מה פתאום’, אז מיד תוקפים אותו שהוא ’שונא יהדות’. אבל אני יהודייה לא פחות מכל אחר אחר. מי שנוסע בשבת הוא לא פחות יהודי ממי שלא נוסע.”

”זו כחנות ואלה מהלכים של השתלטות. תיכף ירצו לסנור כמה רחובות בשבת. ואז יגידו לנו ’זה רק רחוב מסוים, מה אכפת לך?’. אחר כך זה יהיה רק את הממשך שלו, ואז ’רק ננסור את השערים – מה אכפת לך? תצאי מהשער השלישי’. אין לזה סוף. אנחנו רואים את החליטת האלה בכל הארץ. לכן העניין של המקווה חשוב. אל תשנו את הצביון של המקום שהגענו אליו. זה הבית שלנו. ואם הוא לא מתאים למישהו, אז הוא יכול לבחור מקום אחר לגור בו. כפי שאני לא אעבור למושב דתי ואני ’סליחה, אני לא דתייה אז תתחשבו בי’, אני מצפה שהם ייתנו לי לגור בצביון החיים שבחרתי לי. זה הכל”.

דיאנה בחור ניר

093939447-8	30/04/2025	כלכלי סט - כותרת	עמוד 36	5/8	51.48x37.81
בנימינ זאב הרצל - בהקשר לציוניזם - 80790					

“הבעיה הכי גדולה במערכת החינוך היא המנהלים”, אומר רם כהן, שניהל בני ספר במשך 25 שנה. “המנהלים לא מכיר נים את התפקיד הרמטני שלהם ואת החשיבות שיש להם בניהול בית ספר ממלכתי-חילוני”.

מה זה אומר?

“חלק מהם מתבלבלים, חלק מפוחדים, חלק לא מודעים בכלל, חלק רוצים לרצות את כולם, או למצוא חן, והתוצאה היא שהם מאפשרים כניסה של אלמנטים רתיים לבתי הספר, ואגב כך מכשירים את התפיסה שבתי הספר הממלכתיים הם שעטנז של דת וחילוד ניות. ולא כך הוא, הרי קיימת מערכת חינוך ממלכתית-דתית. זו המערכת החילונית”.

כהן (59) ניהל את התיכונים התל-אביביים תיכונט ועירוני א’ ואת בית הספר היסודי הירדן בשכונת התקווה, וכיום הוא מנהל את מרכז טק שהקים – מסגרת ללימודי מחשי בים שעיריית תל אביב וצ’ק פוינט מפעילות לתלמידים מדרום תל אביב ומיפו. הוא פרש מניהול תיכונט לפני שנתיים, כך שלא זכה לראות בבית הספר שלו את “השם יתברך תמיד אוהב אותך” הופך לצלצול, או את התפשטות הציצייות בקרב הנוער החילוני, אבל הוא מכיר היטב את המגמות הכלליות, וסבור שגורששות ערנות מוגברת של המנה לים והומרים – ומסגרת החדשה שתשמור על מערכת החינוך הלא-דתית.

החלחול של הרת למערכת החינוך, לפי כהן, קורה עוד לפני התכנים והסממנים והט קסים. “יש כניסה של משפחות מסורתיות ודי תיות למערכת החינוך הממלכתית, והציפייה שלהן היא שבית הספר יאפשר פרקטיקות דתיות – למשל הנחת תפילין או שמירה על השבת בזמן נסיעה לפולין – בשם התפיסה שאומרת הדתי הוא מעל החילוני”, הוא אומר. “יש וליגה גדולה של מורים דתיים למערכת בגלל המחסור החמור במורים. או את יכולה לקבל מהם טקסטים עם ‘סיד’, לפגוש מורים שאומרים ‘אלוקים’ בבעזרת השם, והו משגמ עותי. גם בלב החילוניות של צפון תל אביב יש מנהלים בבתי ספר ממלכתיים ששולחים לצוות הומנה יפה ומקושטת להפרשת חלה”.

יש בעיה עם מורים שאומרים ‘אלוקים’?

“הבעיה היא שהילד החילוני שטוף בת-כנים, מסרים ופרקטיקות דתיות ובנשיות אמוניות – ובמקביל בכלל לא נחשף ליהדות פלורליסטית, לא יודע מה זו יהדות חילוד נית, איך היא נראית, מה היא מכילה. מערכת החינוך הממלכתית לא מציבה אלטרנטיב כל-משמעותית בתחומי הרוח – ספרות, היסטוריה, הומניסטיקה – או מה שנשאר בסוף הוא שהתלמידים שלנו מסתכלים על התכנים הדתיים, הלאומיים ובמקרה הגרוע הלאומניים מבענה לריינות ששוטפת אותם”.

מה אפשר לעשות?

“צריך אנשי רוח שיתוו תוכניות לימוד פלורליסטיות הומניסטיות אוניברסליות.

הרי חלק משמעותי מהמורים גרלוי בעצמם בנערכת ממלכתית רלה, וגם תהליך ההכשרה של מנהלים רל. וצריך שומר סף שישמור על המועצות הוות, ממו מעצת המח”ד”.

בחוק החינוך ממלכתי נקבע שעל החינוך

כהן. “הילד החילוני שטוף בתכנים, מסרים ופרקטיקות דתיות ובנשיות אמוניות – ובמקביל בכלל לא נחשף ליהדות פלורליסטית”

צילומים: ראן טייטלס, תמונד וליקמן

במערכת החינוך

“המנהלים מבולבלים, או מפוחדים, או לא מודעים, והדת נכנסת לכיתות”

רם כהן, מנהל ותיק במערכת החינוך, רוצה להעיר את המנהלים והמורים – ולמנות שומר סף שיהיה אחראי לבניית אלטרנטיבה של תכנים חילוניים

הממלכתי-ירתי יהיה ממונה דתי אורתודוקי ס’, וששר החינוך יירדש להתיעץ עם מועצה מיוחדת בכל הנוגע לורם החינוכי הוה; עם השנים המועצה הזאת נהפכה למשרד חינוך קטן של בתי הספר הדתיים, שמגנמנ מנהלים, דואגת להכשרות למורים, מכתיבה את הת-כנים וכדומה. כהן רוצה גוף כוה שינהל גם את החינוך הממלכתי, מה שיוכל לחוק את המנהלים, לצמצמם את חוסר הביטחון או חוסר המודעות, ולתת גם למורים כלים נכונים.

“בלי זה, החינוך הממלכתי נתון לציפור רניים הטורפות של יואב קיש ואבי מעוז, שמתערבים בתכנים”, מסביר כהן. “יש להקים ארגון של בתי הספר הממלכתיים, אם לא מועצה ארצית או השתלמות כל-שהי שתיתן לצוותים את הירע הנדרש, שתעבור עם המנהלים ותסביר להם את חשיבות השמירה על הצביון החילוני. עד כדי כך אני מאמין בדבר הוה שאני חושב שהוא צריך לעלות גם במכורים לניהול

“למשל טקסטים ביום זיכרון; האם הם טקסטים דתיים או חילוניים? האם יש בהם אלוהים או נס? מנהל יכול להכריע אם קוראים קריש חילוני או דתי, אם מביאים רב להקריא או רמות חילונית או בכלל ילדה. מנהלים שמבינים שהם שליחי החברה החילונית עושים זאת”

כדי לוודא שמנהל מבין מה התפקיד שלו בכלל. צריך לעשות למנהלים השתלמויות על תרבות יהודית חילונית, שהם לא מכיר רים מספיק. וחשוב להבהיר להם שהם לא צריכים להשתתף בפרקטיקות דתיות”.

איך משרטטים את הגבול?

“יש המון פרקטיקות דתיות בבתי הספר. הפעילויות של ארגון ‘מסע ישראלי’ למשל הן בהגדרה שומרות שבת. בכיתה ד’ מנהלים מאפשרים להמון תלמידים להיעדר סביב פעילויות בר מצווה ילדים נוסעים מדי שבוע לבתי כנסת, לכותל, הולכים להנחת תפילין. כשהיחלתי בית ספר לא אישרתי היעדרויות של יותר משני חברים שמשותפים בשמחתו של חתן בר המצווה. יש הרבה מה לעשות.

“וקחי למשל טקסטים בימי זיכרון או בכלל; האם נבחרים טקסטים דתיים או חילוניים? האם אלה טקסטים שיש בהם אלוהים, האם נסים? למנהל יש המון שליטה בזה, אם קוראים קריש חילוני או דתי, אם

“ההרתה הפכה לאצבע בעין”, אומר ערן כהן (55) יועץ פיננסי ואב לשלושה מעין ורד. “זה

לא עניין של סובלנות, זה ממש נוגד את הערכים וסי-גנון החיים שלי. וצריך כל הזמן לעמוד על המשמר”. כהן הקים ב-2019 את מיום Freedom Academy, מסגרת לחינוך מרעי פילוסופי לילדים צעירים, והיה פעיל בקבוצה למניעת תהליכי הרתה בקריית החינוך דרוד שבמועצה האזורית לב השרון. “אני פעיל כבר כמה שנים, וחלק גדול מהמאבק היה מול בית הספר. כשהילדים שלי סיימו כיתות ז’ח’ התחילו להנהיג קוד לבוש, וזה הרגיו אותי מאוד. התחילו לעשות מין מסררי בושה, שבהם עצרו לברוק אם המכנסיים של הילדים מגיעים עד הברך, אחרת היו שולחים אותם הביתה. עשו את זה לכולם כדי שתהיה מראית עין של שוויוניות, אבל הבנים לא סבלו מזה כמו הבנות. “זה הפך למאבק רציני, שנמשך שנתיים, עד שבשנה השלישית ביקשו שניצור קוד לבוש חדש יחד – הורים, מורים וילדים. ויצרנו קוד שמאפשר לבוש קצר ובלי מדידות. זה נשמר שנה, ואו הוא שוב התחילו להעיר לבנות שלבשו מכנסיים קצרים.

“לפני שנתיים הגיע הסיפור עם התפילין; בחדרש הגאווה תלו בבית הספר דגל גאווה, וכמה תלמידי י”ב תלשו אותו בטענה שהוא מפריע להם. במקום להפ-עיל צעד משמעותי נגרם, המנהלת הסכימה לתת להם להקים רוכני תפילין, כך היא תפסה את מה שהם עשו כאקטיביזם למטרה שחשובה להם. נעשה פה עוול כפול ומכופל. היה פה ונדליום נגד להט”בים, ובמקום להכיר בכך, הונדלריסטים קיבלו תמורה בדמות דוכן תפילין – דבר שכל מטרתו היא מיוסיונרית. הרי אדם דתי לא וקוק לדוכן כדי להניח תפילין. ולמה זה בכלל צריך להיות בבית הספר? מי שחשוב לו, שיקום 20 דקות קודם ויניח תפילין בבית. הסיבה היא שזה נטו כלי למיסיונריות של תב”ח, לשינוי אורח חיים של חילונים. העובדה שוה לכאורה נעשה בידי לרדים עושה את זה לכאילו יומת תברות, אבל זאת לא. אמרו לנו שוה יישאר כך למשך שבוע, ווה כמובן המשיך מעבר לו.

“וה לא נגמרו שם. הדיוכן נולד בגלל קבוצת ילי-דים מהחינוך הממלכתי-ירתי שהגיעה באותה התקופה לדרוד, בעהרד בית ספר עלי-סודי ממלכתי-ירתי קרוב

(הכי קרוב הוא ברענה). אלא שדרוד הוא מוסד חוי-נוך ממלכתי, שבבסיסו אמור להיות ליברי’ ולא לשלב סממני דת, כך שהיתה התנגשות. הפתרון הכי אלגנטי שנמצא היה להפוך את חדר סגנית המנהלת לחדר ייעו-די שבו התלמידים יוכלו להניח תפילין”.

למה זה אלגנטי?

“כל הרעיון ברוכן תפילין הוא ההפגנתיות, להכריז: ‘אננו לכבוש טריטוריה’. ועובדה שכשוה נכנס לחדר סגור – הביקוש ירד דרסטית.

“יש פה תנועת מלקחים. אחרי שהגענו לרגיעה עם חדר התפילין, המתח שוב התפרץ סביב התוכנית ‘מרחיבי דעת’, שבמסגרתה עמותות מעבירות שיעורים על כל מיני נושאים חברתיים. והפעם לראשונה הכני-סו למסגרת הזו רב מחב”ד. היה ניכר שבית הספר לא חש בנוח עם זה, כי שלחו בתחילת השנה מכתב להודיר כיתות ח’ שביקש מהם לאשר את כניסת ילדיהם לשי-עור הבחירה הוה. מעולם לא ביקשו אישור כוה בעבר. אבל מה שקרה בפועל הוא שנכנסו לשיעור גם ילדים שהוריהם לא אישרו להם, ובית ספר אפשר את זה.

“אחר כך קרה מקרה טרגי – ילד דתי מכיתה לנאמנות, לחלמה ולאהבת האדם. וכסבתא רבתא של דוד המלך היא בלב החותת של הפם היהודי. זה סיפור שגילמד את חשיבות כבלת הגר ואהבת הגר, בניגוד לרוח התקופה”.

רוני דורי

מול בתי הספר

“קודם נאבקנו על מכנסי בנות, ואז על תלישת דגל גאווה, ואז על הקמת דוכן תפילין ושיעור עם רב. חייבים לעמוד כל הזמן על המשמר”

ערן כהן, פעיל בקבוצה למניעת תהליכי הדתה במועצה האזורית לב השרון, מסביר איך נלחמים בבתי הספר שבשם הסובלנות מאמצים קודי לבוש צנועים, מיסיונריות ופגיעה בלהט”ב

החץ, הדביקו גם טייקר שאומר ‘אני מניח תפילין. לא כי אני דתי, כי אני יהודי’, כדי שהילדים ירגישו רע

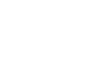
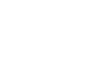
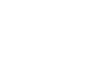
אם הם לא מניחים תפילין. ומה שקרה זה שילדים דתי-חילו ללכת עם כיפה וציצית והסתירו את זה מההורים. שמים אותם באוטובוס הלוד, ומורידים בחוזר”.

מה עשו ההורים שהתנגדו לכל זה?

“נלחמנו והתעקשנו מול מערכת החינוך. זה אומר שנלחמנו למורות, נפגשנו עם המנהלת, ערכנו פגיי-שות במועצה, התראיינו לתקשורת ונעורנו בעמותות משמר החינוך הממלכתי וחדר’ש. קבוצות הוטסאפ רתחו. זה גם משקף את השבר הפוליטי. האשימו אות-נו: ‘אתם לא יהודים’, ‘אתם שמאלנים שונאי יהדות’.

ראש המועצה לא הבין מה הבעיה בוה שילדים הולכים עם כיפה וציצית בניגוד לסגנון החיים בבית. אבל מדובר פה בקטינים. אין להם מספיק שיקול דעת. “מפריע לי שמשמיעים לילדים שלי מסרים, של-פיהם הם לא אחראים לחייהם ולהחלטות שלהם. אני

נגד הגישה הפטאליסטית הזאת. דבר לא נקבע מראש, ואני לא צריך להתפלל כדי שהחטופים ישונו, אלא לפעול למענם, להיאבק. ויתרה מזאת, אין שום היגיון

כהן. “גורמים ילדים בבית ספר ממלכתי להרגיש רע אם הם לא מניחים תפילין”

93939446-7	30/04/2025	כלכלי סט - כותרת	עמוד 38	6/8	50.99x37.81
בניסין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790					

בעיני חילוני אתאיסט כמוני, יהודי קונסרבטיבי או רפורמי הוא אדם דתי.

הוא מאמין באלוהים, מתפלל, מקיים מצוות ומנהל לפחות חלק מחייו על פי קוד התנהגות שנקבע על ידי "מומחים" דתיים. בעיני חרדי, כל מי שאינו כמוהו הוא לכל היותר מעין דתי. הקונסרבטיבי הוא ספק דתי, והרפורמי גרוע מן החילוני. הכל יחסי. עכשיו חישבו לרגע בכיוון הפוך. הישראלי לי החילוני הממוצע לוקח חלק בסדרה של פעולות דתיות שחילוני במקום אחר לא היה מעלה ברעתו לקיים. הישראלי הטיפוסי מל את בניו, נישא ומתגרש ברבנות, נקבר קבר רה דתית. לא פעם הוא מקדש על היין בימי שישי ויוגג חלק נכבד מן החגים (אם גם בדרך מעמיתיו הלא־חילוניים היו רואים כחזיקי לא אותנטי של הדרך "הנכונה" לתגוג). לרבים מן החילונים הישראלים יש מוזהה בבית, הם צמים ביום הכיפורים, הם לומדים טקסט קדוש (התנ"ך) בבית הספר החילוני ונבחנים עליו לבגרות. לא מעט חילונים לוקחים חלק בעוד מגוון של מעשים דתיים – מהפרשת חלה עד בר מצווה בבית כנסת.

קווי ההפרדה בין חילוניות לדתיות בארץ מטושטשים. הלכה נסתה ציונות החילוני גית הישראלית להפריד בין הלאום היהודי שבו האמינה לבין הדת היהודית שאותה דחתה כיוון שהיהדות היא לאום ולא דת, יכול לכאורה כל אדם להחליט על מידת הדתיות שלו. רוב האבות הציוניים (מהרצל ועד בן גוריון ו'בוטנסקי) היו אכילי טרפת ונבלות ומחללי שבת בפרהסיה. כך להלכה, כשה הגיע למעשה התחילו בעיות. הבעיה לא היתה מידת האמונה באלוהים ואפילו לא הרבקות בעול התורה המצוות. הבעיה היתה רליטיית ולאומית. אם היהדות היא לאום ולא דת, יכול אדם לכאורה להיות יהודי מוסלמי או נוצרי. זה מה שניסה הנגיד הכרמלי טי אוטולר רופאייזן ("האה דניאל") לטעון בפני בג"ץ. הוא התעקש שהוא יהודי נאמן (רופאייזן סיכן את חייו כדי להציל יהודים אחרים בתקופת השואה) המאמין בישו. הוא ביקש שאזרחות ישראלית תוענק לו מכה חוק השבות. בג"ץ דחה ב־1962 את הבקשה.

הוא טען שמומר אינו יכול להיות יהודי. העם היהודי אפוא אינו עם ככל העמים (אפשר להיות פיני יהודי, צרפתי מוסלמי ובריטי סיקי; אי אפשר להיות יהודי נוצרי). כדי להיות יהודי בישראל (ובעיקר כדי להצטרף לעם היהודי) אתה חייב לעמוד באמות מידה דתיות. עלִיד להיות בן לאם יהודייה (האח הניאל עמד בתנאי הזה), אבל אסור לך להיות בן לדת שאינה היהדות. מי שקובעים מיהו יהודי הם בסופו של דבר המומחים ליהדות – הרבנים. נכון שחוק השבות הורחב עם הזמן לכלול גם את מי שהדותם מגיעה דרך האב ולא רק דרך האם, אבל העיקרון הוא עדיין הגררה על פי דם יהודי או על פי אישור גיור שעמיק מסדר דתי כלשהו ולא על פי מבחנים חילוניים (ודע המעיד על השתייכות לתרבות ועמידה בקריטריונים מדינתיים). אי אפשר להבין את הפקדת דיני האישות

בישראל בידי המוסד הדתי, את מימון הישיבות, את מימון החינוך הדתי ואת המוסד המודר המכונה הרבנות הראשית ללא העניין הזה. במקום ליצור לעצמם קריטריונים סבירים להצטרפות לעם הישראלי (היכרות והשפה, נאמנות לעקרונות המכוננים של מדינת העם היהודי), ולהותיר את שאלת הדת למצפנו של כל אדם, יהודים חילונים אחוזים בחרדה שללא שומרי הסף הדתיים ניטמע בגויים. אם רק יהיו מספיק שומרי מצוות, נחסה כולנו כצילים וניחשב – בזכות ההשראה – ליהודים. ולא פחות חשוב, הם חוששים שללא הבטחה האלוהית הם יתקשו להצדיק את נוכחותם בארץ. הם עצמם אולי לא מאמינים בשום דבר, אבל חשוב להם מאד שלא יהודים המבקשים להשתקע בארץ יתגירו – ומוטב שיתגירו כהלכה.

"ההנהגה החרדית אינה חשה בהכרת תודה, בכבוד או בחיבה כלפי החילונים. היא בזה להם ומתעבת אותם. במקרה הטוב, הם חמורו של משיח. בדרך כלל הם פשוט חמורים"

מה שמזויר ואף מרתיע בסידור העבודה

הזה (אתם תקבלו זכויות יתר גורפות ובי תמורה תסכימו לומר שאנחנו מעין יהודים ולשמש ועדת הקבלה למדינת ישראל) הוא יחסם של מעניקי הפריבילגיות כלפי הפריבילגים. ההנהגה החרדית אינה חשה בהכרת תודה, בכבוד או בחיבה כלפי החילונים. היא בזה להם ומתעבת אותם. היא אינה חשה בשום תחושת סולידריות כלפיהם. במקרה הטוב, הם חמורו של משיח. בדרך כלל הם פשוט חמורים. ולא משנה כמה מופרכה היא ההתנשאות הדתית על החילונים – הטענות הצדקניות על העליינות המוסרית, על האבת ישראל, על קדושת המשפחה, על הדבקות בערכי המוסר מתבררות יום יום כנטולות יסוד, כביטוי לאהבה עצמית ולעצימת עיניים – בחלקים נרחבים בקהילה החילונית נותרת איזו התבטלות עצמית. כאילו "הם" היהודים האמיתיים ואילו "אנחנו" שכתנו מה זה להיות יהודים.

להתבטלות הזאת אין סיבה. האורתודוקסיה המודרנית צמחה יחד עם תנועת ההשכלה ואין לראות בה את היהדות האותנטית. היהדות האותנטית היא מה שיהודים עושים. אם אתם חלק מן המורשת התרבותית היהודית, אם אתם רוצים לראות בתקומתו של העם היהודי בארצו, אם אתם מוכנים להיטות שכם ולקחת חלק במפעל הזה – אתם יהודים לא פחות מכל גדול בתורה בעיני עצמו ובעיני חסידיו. כמה מן התפריט הדתי אתם צריכים לאכול כדי להחשב יהודים? כמה שבא לכם.

2019. פרופ' אמנון רובינשטיין – המשפטן חתן

פרס ישראל, השר וחבר הכנסת לשעבר, רמות רבת־משקל בציבוריות הישראלית – וד"ר אביב גאון, משפטן צעיר יחסית, מפרסמים מאמר כמעט נבואי. הם קראו לו "המיעוט החילוני", והוא תיאר את האוכ' לסיייה הזאת כקבוצה מקופחת יותר מאחרות. המיעוט הזה, הם הסבירו, אינו ביכולתו להשפיע על סדר היום ולעצבו באמצעות המנגנונים הפוליטיים. הם הזהירו גם כי "סביר להניח שבעתיד הנראה לעין לא יתאפשר להרכיב קואליציה שלא תהיה חשופה לתביעות מופלגות מצד המפלגות הדתיות והחרדיות". רובינשטיין המנוח וגאון מנו בטקסט הזה, שומין ברשת, את הב' עיות המרכזיות שפוגעות בחילונים – היעדר ההפרדה של הדת מנישואים, קבורה, תחבורה ציבורית ומערכת החינוך – והציעו פתרונות שונים לשימור זכויות המיעוט השקוף הזה, מחיזוק הרשויות המקומיות ומערכת המשפט עד הקמת מערכת חינוך נפרדת.

רובינשטיין הלך לעולמו בינואר, וגאון (41), חבר סגל באוניברסיטת רייכמן, בכלל עוסק בעיקר במשפט וטכנולוגיה. אבל הסוגיות שבהן התמקד המאמר ההוא עדיין מעסיקות אותנו.

"להבתנו, ישראל לא תוכל לשרוד במזרח התיכון הקשוח אם לא תהיה מדינה מתקדמת מבחינה מערבית", הוא מסביר את נקודת המוצא לטקסט ההוא. "ולכן אנחנו חייבים לשמר את האופי החילוני־ליברלי של המדינה". והאינם על האופי הזה היום שונה מזה שהיה

ב־2019.

כן, ובכלל התחלנו לכתוב את המאמר לפני כמעט עשור, מאז חלו הרבה מאוד שינויים בחברה הישראלית.

השינויים לא נוגעים רק לבעיות, אלא גם לפתרונות. וגאון סבור שבחלק מהמקרים הכוון אינו נכון. קמו לא מעט תנועות בדלניות שמדברות על מנגנונים לחלוקת הארץ. אני אישית מאוד מתנגד לכל המודלים האלה, כי אני מאמין שהם לא אפשריים ולא נכונים – ראינו אך החלוקות האלה הצליחו בימי התנ"ך."

אז מה בן צריך לעשות?

"הגישה שלנו במאמר היא שיש לאפשר לכל צייבור בערים שיש בהן שכונות עם רוב דתי או רוב חילוני לחיות לפי אורח חייו ולשמר כמובן את המרקם הכללי של אותה עיר. זו גישה שמתכתבת עם פסק הדין המפורסם של השופט אהרן ברק בעניין בית שמש".

פס"ד סולודקין, מ־2004, הוא נקודת ציון חשובה בזכויות החילונים בישראל. מבחינת יו"ר ש"ס ושר הפנים או אלי ישי זה היה "מסמר בארון המתים של הזהות היהודית במדינה", אבל המשמעות שלו בפרט על היא אפשרות לחיים משותפים: ברק קבע כי אפשר להתיר מכירת בשר חזיר בשכונות שבהן הרוב חילוני, ובכך הבהיר שלרשות המקומית יש שיקול דעת בעניין אופי העיר ושעליה להפעיל אותו באופן שיביא לכיבוד גם את הצרכים הייחודיים של התושבים בתחומה. "בבית שמש באותה תקופה היה מגוון רחב של אוכלוסיות כותש שכונות, והשופט ברק בעצם בא ואמר: כואו נסתכל על כל שכונה ושכונה וניתן לה לחיות כפי שהיא רוצה", מסביר גאון. "הוויכוח היה בעיקר על

"ישראל לא תוכל לשרוד במזרח התיכון הקשוח אם לא תהיה מדינה מתקדמת מבחינה מערבית, ולכן אנחנו חייבים לשמר את האופי הליברלי החילוני של המדינה"

במגנוני השלטון

"הרשויות המקומיות צריכות יותר כוח, כדי שיוכלו להתחשב באוכלוסיות שונות בשכונות שונות"

המשפטן ד"ר אביב גאון כתב עם פרופ' אמנון רובינשטיין מאמר שהציע דרכים להגן על "המיעוט החילוני". שש שנים אחרי פרסומו, הפתרונות שהציעו שם דחופים יותר מתמיד

החנויות הלא כשרות ששירתו עולים מברית המועצות, ולכן ברק אמר – אנחנו יכולים לפתוח חנות כזו באזורים שבהם הרוב צורך את המוצרים מאותה חנות".

ומה המשמעות הרחבה של זה?

"זו התפיסה הנכונה בעיניי – תפיסה שמקדמת יותר עצמאות לרשויות המקומיות, רשויות נבחרות שצריך לתת להן יותר כוח וסמכויות לנהל את העיר כפי שהן רואות לנכון. ואנחנו רואים שבערים שבהן זה אכן נעשה זה עובר לא רע".

איפה למשל?

"רעננה, למשל. זו עיר מעורבת קלאסית – יש בה שכונות דתיות, שכונות לא דתיות, מרקם חברתי מגוון, ואנחנו רואים שהדברים בסך הכל מתנהלים יפה. דוגי מה נוספת היא מה שקורה עכשיו עם מתחם בני גליל לוח ברמת השרון (שם העירייה מסרבת לקנטס חנויות שעוברות בשבת). המתחם הרי לא בתוך העיר בכלל, והעימות נובע מהניסיון של המדינה לכפות משתו על האוכלוסייה המקומית. וזה לא עובד. ולכן במודל שבו יש לרשות המוניציפלית יותר עצמאות לנהל אוטונור מיות קטנות בתוך היישובים, זה יכול למנוע את החיכוכים שאנחנו רואים ברמה הלאומית כל הזמן".

זירה מרכזית אחרת שבה יש לדאוג למיעוט החילוני היא כמובן מערכת החינוך. "פרופ' אמנון רובינשטיין היה שר החינוך וזה היה אחד הנושאים הקרובים ללבנו. יש לנו מערכת חינוך עצמאית לציבור הדתי, וההשקעה במערכת החינוך הכללית של המדינה הולכת ויורדת, ולכן צריך לאפשר גם לציבור החילוני־ליברלי לקיים מערכת חינוך משלו. אנחנו כבר רואים ניצנים לזה, יש בתי ספר פרטיים, הכפר הירוק וכו'. אבל הכוונה היא כמובן לא לאפשר חינוך רק לעשירים, אלא לתת יותר ויותר אפשרויות חינוך עם סכסוד רחב מהמדינה, כמו שהיא מסבסדת באופן נדיב את החינוך הדתי והחרדי". גאון מרגיש שיש להשקיע גם בחינוך הדתי והחינוך החרדי, אבל בחינוך כזה שייבטיח שנישאר מדינה מתקדמת, כלומר חינוך טכנולוגי. "יש לנושא הזה הרבה יותר מודעות היום, גם בחברה החרדית, וצריך לאפשר מסגרות לימוד כאלה בכל הורמים", הוא אומר. כשני משפטנים, לצד הדיון באוטונומיה של רשויות מקומיות ושל מערכות החינוך רובינשטיין וגאון רנו בהרחבה גם במערכת המשפט. הם הרגישו את החשיבות של בית המשפט העליון בשמירה על זכויות המיעוט החילוני מעצם היותו שומר זכויות באופן כללי. גם הסוגיה הזאת נהפכה לכואבת עוד יותר מאז שהמאמר נכתב.

"ההפיכה המשטרית היא דבר שיכול להקרים את כל

קליינברג. "האורתודוקסיה המודרנית צמחה יחד עם תנועת ההשכלה ואין לראות בה את היהדות האותנטית"

אדם מול עצמו

"תהיו איזה יהודים שבא לכם להיות"

ההיסטוריון פרופ' אביעד קליינברג, נשיא המרכז האקדמי רופין, כותב ל"מוסף כלכליסט": לא מעט חילונים חרדים לאבד את שומרי הסף הדתיים ואת ההצדקה האלוהית לנוכחותם בארץ. צריך להתנער מזה

26.65x33.65	8/8	42 עמוד	כותרת - כלכלי סט	30/04/2025	93939450-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

לרנר. "החובה שלנו כהורים היא להבהיר שאין אלוהים ואין מצוות, ולקוות שהילדים יצליחו להפנים את זה, כמרות שמבחוץ יש לחץ עצום"

טל. 03-5617166

לכהונה. אסור להיכנע למושג קדושה, שמערכת החינוך מקנה למצוות וערכים דתיים. יש רק דבר אחד קדוש והוא חיי אדם. נגד זה צריך להיאבק בכל דרך. איך?

"כשהילד חוזר מבית הספר ומספר שהוא למד את עשרת הדיברות, צריך להגיד לו שכל סיפור הר סיני הוא מיתוס שנועד לתת תוקף למצוות שבני אדם קבעו. עם מצוות שבני אדם קבעו אפשר להתווכח. אין שום דבר אלוהי או קדוש בעשרת הדיברות. אני מקווה שלא נגיע למצב שבו נצטרך להתמודד עם שאלת האבולוציה. בארצות הברית יש מקומות שבהם לא מלמדים אבולוציה וגם אצלנו יש מגזרים שלא מלמדים אותה. המדע הוא ביטוי לרציונליות של האדם וליכולת שלו להבין את העולם. לכן צריך להיאבק בתוך מערכת החינוך על תפיסת עולם מדעית, רציונלית והכי חשוב – ביקורתית."

מה תפקידו של התיאטרון בתהליך הזה?
"התיאטרון צריך לחקור את הדמויות שנקלעות לקונפליקט הדתי-חילוני. 'משפט הקופים' (שכתבו ג'רום לורנס ורוברט אדווין לי ב-1955 – מנ"ש) הוא דוגמה למחזה שבודק את שאלת מקומה של אמונה דתית לעומת מקומו של המדע. יצירות מהסוג הזה מאוד חשובות. הדיון על מקומו של אלוהים בשואה גם מאוד חשוב והתיאטרון לא מטפל בו. אלי ויזל כתב את 'המשפט של אלוהים' (שעובד לסרט 'אלוהים על רוכב הנאשמים') שבו שופטים את אלוהים אחרי השואה, אבל המחזה הזה לא הוצג כי מפחדים."

אז איך מתמודדים עם הצנזורה?
"נלחמים. הבעיה שלנו היא שאנחנו סובלים גם מצנזורה עצמית. בשנות השמונים העלו בתיאטרון חיפה את 'משיח' של מרטין שרמן והיה שם המשפט 'ארור אתה אלוהים, ארור תהיה, אתה לא קיים'. מיי שהו ממועצת העיר הקים קול זעקה ודרש להוריד את המחזה או לפחות את המשפט הזה, ובסופו של דבר ההצגה לא ירדה כי המחזה אושר או על ידי המועצה לביקורת סרטים ומחזות."

אחרי שכתבת את 'דוחקי הקין' קבוצה ימנית ששמה ישראל שלי קראה להחרים את תיאטרון החאן בטענה שהמחזה מסית נגד ימנים, דתיים ומתנחלים אבל בסופו של דבר המחזה הוצג.

"נכון. הוא עסק במוטציות של הדתיות היהודית שהן מטרופות. חייבים לנהל את המערכה בפלטפורמות האפשריות ולהילחם, כל עוד אפשר, על הפלטפורמות הקיימות – טלוויזיה, קולנוע, תיאטרון – ולעודד בהן שיח שמתמודד עם הכוח החקיקתי של הרוב הפוליטי."

איך ה"מסורתיות", או "הפחד לחרוג מהד מיינסטרים" משליכים על הרפרטואר בתיאטרון, בקולנוע ובמוזיקה? ומה עושים מול זה?

"הפחד לחרוג מן המיינסטרים מכתוב לתיאטרונים לא להעלות מחזות על הסכסוך הישראלי-פלסטיני. הם חוששים לדון בו כי הם מפחדים שהקהל יברח מצד שני, העיסוק בדת ובדתיות נמצא די הרבה בתיאטרון, בקולנוע ובטלוויזיה, אך ברוב המקרים הדיון בהם מתמקד בהווי החיים הדתיים ולא בביקורת על מהותם. למשל, הדיון בחוק גיוס חרדים מתקיים עשרות שנים ואני לא זוכר מחזה או סרט שעוסקים בו. התיאטרונים לא עוסקים בקונפליקטים המהותיים שבין חילונים לדתיים אבל מנרמלים את ההווי הדתי בלי לבחון את הנחות היסוד של קיומו. אני כמובן לא מנסה לכפות על דתיים לוותר על דתיותם, אבל השותפות עם העולם הדתי חייבת להתקיים על בסיס של הסכמות ולא של כפייה וכניעה."

מאיה נחום שחך

על הבמות

"התרבות בידינו והיא המקום לשמור על החירות לבטא את העמדות שלנו"

המחזאי מוטי לרנר משתמש בתיאטרון כפלטפורמה שבאמצעותה הוא נלחם בדת ובהדתה

ב-2013 כתב מוטי לרנר את המחזה "דוחקי הקין" ושרטט באמצעותו את יחסו לדת ולמקור מה בישראל. העלילה עוסקת במחזאי ירושלמי שעוזב את הדת ומגלה שבנו התחפש בפורים לברוך גולדשטיין כדי להציל את נפשו של הבן הוא פוגש את הריבנים שהפיצו את התורה הדתית והרעיונית שהשפיעה על המחבל היהודי לבצע את הטבח במערת המכפלה, ונחרד לגלות שהרעיונות שהפיצו משתלטים על עורו למו של הבן ויוצרים ביניהם קרע שאינו ניתן לאיחוי.

"הדיון בגיוס חרדים מתקיים עשרות שנים ואני לא זוכר מחזה או סרט שעוסקים בו. התיאטרונים לא עוסקים בקונפליקטים שבין חילונים לדתיים, אבל מנרמלים את ההווי הדתי בלי לבחון את הנחות היסוד של קיומו"

"במחזה יש דיון בכיבוש הארץ על ידי יהושע וכי פשעי המלחמה שנעשו שם כשהם חרבינו את העיר עי והרגו את התושבים ואת בעלי החיים שבה באופן שיטתי", הוא אומר כיום. "צריך לשאול את עצמנו מה היתה ההצדקה של פשעי המלחמה האלו, ובעיני ניי התיאטרון חייב לעסוק בהיסטוריה שלנו באופן ביקורתי. הוא לא יכול לאמץ את הנרטיבים הדתיים והפוליטיים שאנחנו חיים לפיהם מתוך עיוורון, כי בגלל העיוורון אנחנו נכנעים. כרגע אנחנו פוקחים את העיניים ומתמודדים עם הנרטיבים האלה אנחנו מגדירים את זהות שלנו."

ואתה מאמין שהדיונים האלה יכולים לשנות? "כן, אין לנו דרך אחרת. אנחנו מצביעים בבחירות ולא תמיד מצליחים לייצר ממשלה חילונית שתאפשר לנו לשנות את החקיקה, אבל התרבות בידינו היא פלורליסטית והיא מקום לשמור על החירות לבטא את העמדות שלנו."

לרנר (75) סבור שכל עוד המרחב הציבורי נשלט בידי גורמים דתיים, על הישראלי החילוני מוטי לתת החובה ליצור לעצמו מרחב פרטי חופשי מרת. "הדבר הראשון שצריך לעשות הוא להוציא את קיומו של אלוהים מהשיח המשפחתי. אין אלוהים. זו שטות מוחלטת, המצאה של בני אדם שנועדה להקנות לכוהנים בדתות השונות את היכולת לשייט לט במאמינים שלהם. גם אם יש טענה שאומרת שהדת הצליחה לעדן מעט את האנושיות, נראה לי שבדורות האחרונים זה בוודאי לא נכון. החובה שלנו כהורים היא להבהיר את העקרונות האלה: אין אלוהים ואין מצוות, ולקוות שהילדים יצליחו להפנים את זה, למרות שמבחוץ יש לחץ עצום, בעיקר ממערכת החינוך."

כשהילדים לומדים טקסטים דתיים בבתי הספר זה בכלל אפשרי?

"מלבד המשפחה, מערכת החינוך היא שדה הקרב הכי חשוב. אנחנו חיים במדינה שבה משרד החינוך נכנע לחץ החרדים ואנחנו צריכים להיאבק ולדרוש שהאופן שבו מלמדים את התורה, התנ"ך והתלמוד בבתי הספר יהיה ביקורתי. אין לי התנגדות ללימודי תנ"ך ותלמוד, אבל אני מתעקש שהילדים שלי ילמדו אותם באופן ביקורתי. התנ"ך הוא ספר שנכתב על ידי בני אדם למען בני אדם כדי לייצר חברה שמצייתת